

Дегтяренко Олег Віталійович,
страховий агент «Страхової групи ТАС»
Карпенко Роман Валерійович,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДОСВІД ІНШИХ ДЕРЖАВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДЯН ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Забезпечення громадянам можливості у разі потреби отримати кваліфіковану юридичну допомогу є, перш за все, дотриманням з боку держави взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень: Загальної декларації прав людини 1948 року, у статті 10 якої закріплено рівність всіх людей перед законом і їх право бути захищеними законом [1, с. 40], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Конвенцією, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі [1, с. 542], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, який зобов'язав всі держави, що брали участь у зазначеному Пакті, забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої порушені, ефективний засіб правового захисту, а також забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту і розвивати можливості судового захисту [1, с. 54] та ін.

Стаття 14 Міжнародного пакту визначає зобов'язання держав та вимоги з надання безоплатної правової допомоги, як одного з основних компонентів справедливого судочинства. Зокрема, вказана норма визначає наступне зміст поняття «правова допомога»:– право кожного захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника;– бути повідомленим про це право, якщо особа не має захисника;– мати призначеного йому захисника безоплатно у разі, коли інтереси правосуддя (характер справи, наслідки для обвинуваченого та його можливість захищати себе самостійно) того вимагають або коли у особи недостатньо коштів для оплати цього захисника [2].

Для задоволення попиту на безоплатну правову допомогу, органи державної влади можуть використовувати різні моделі. Найбільш важливим аспектом у цьому процесі є визначення потреби в безоплатну правову допомогу і побудова системи попиту надання такої допомоги [3].

Наприклад, в деяких штатах США для роботи з визначення потреби в безоплатну правову допомогу, органи державної влади використовують експертні групи, основним завданням яких є аналіз відповідної статистичної інформації, об'єктивних даних про регіон (демографічні характеристики

населення, географічному розташуванні регіону), а також проведення анкетування, інтерв'ю та інших форм отримання інформації у адвокатів, суддів, представників правоохоронних органів щодо ситуації, що склалася з безоплатної правової допомоги в штаті [4].

До основних стандартів надання якісної правової допомоги належать: визначення навантаження адвоката; відповідність досвіду адвоката складності справи; вертикальна захист; паритет ресурсів; оцінка якості роботи адвоката. Навантаження на адвоката має бути помірною, тобто якість роботи адвоката не повинен знижуватися через його перевантаженість. Для цього необхідно встановити норми навантаження на адвоката і здійснювати контроль за дотриманням цих норм. Наприклад, у США на національному рівні розроблено стандарти по веденню кримінальних справ одним адвокатом [5].

Так, кількість справ, яке може вести один адвокат протягом року, не повинно перевищувати 150 по серйозних кримінальних злочинів (фелоні), 400 – за менш тяжких злочинів (місдемінор) і 200 – у кримінальних справах за участю неповнолітніх. У Шотландії та ПАР, в середині 90-х років минулого сторіччя здійснювалися проекти по створенню кабінетів громадських захисників. Протягом першого року роботи адвокати вели по 500 і 200 кримінальних справ відповідно [6].

Досить цікавим є досвід Литви з питання. Визначення навантаження на адвоката. В експериментальних кабінетах громадських захисників, створених у 2000 році, навантаження на адвоката розраховуються виходячи з необхідності його присутності в суді чи органах прокуратури 30-35 разів на місяць [7, с. 14].

Іншим різновидом даної моделі є варіант, при якому розподіл справ між адвокатами здійснюється адміністративним координаційним або контрольним органом. В одних країнах такими органами є некомерційні організації, в інших вони створюються за ініціативою влади. Спрощеної різновидом такої системи може служити створення підрозділу в рамках адвокатських товариств, яке б займалося розподілом справ серед адвокатів на підставі принципу ротації з урахуванням кваліфікації адвоката та його навантажень.

Принципових відмінностей в організації роботи державних і недержавних юридичних офісів громадських захисників немає. Приклад деяких країн показує: у тому, що стосується вибору моделей надання первинної правової допомоги, універсального рішення немає. Успіх певної моделі надання послуг залежить, з одного боку, від того, як ця модель організована і працює. З іншого боку, він залежить від факторів, унікальних для кожної країни, наприклад, її площі, географічних характеристик, характеру юридичних потреб населення, структури юридичної спільноти і т.п. При виборі моделі надання безоплатної правової допомоги, також велику роль грають її вартість та фінансові можливості регіону. Таким чином, переваги та недоліки певних моделей вивчати і використовувати і в

Україні. Це можна було б зробити на основі досвіду вже існуючих механізмів надання безоплатної правової допомоги, наприклад, юридико-консультаційних центрів, неурядових організацій, приватних юристів, громадських консультаційних центрів, юридичних клінік і т. п. Цей механізм повинен ґрунтуватися на таких принципах як: економічна ефективність і очікувану якість обслуговування; доступність особи, що надає правову допомогу для населення; рівень довіри населення до таких осіб; здатність охопити певний населений пункт (ділянка). Крім того, діяльність даного механізму повинна ґрунтуватися на результатах оцінювання юридичних потреб населення.

Наприклад, слід поставити питання: Якою мірою дане особа, що надає правову допомогу задовольняє наявні юридичні потреб населення і яку частину цих потреб? Крім того, рекомендується експериментувати з різними моделями, яких ще немає в Україні – наприклад, з державними бюро правової допомоги або пара юристів. Наприклад, освіта «державних бюро правової допомоги» може виявитися єдиним рішенням у регіонах, де немає інших осіб, які надають правову допомогу, наприклад, юридико-консультаційних центрів неурядових організацій, або юристів, охочих надавати первинну правову допомогу. Пара юристів, у свою чергу, є оптимальним варіантом для надання доступу до правосуддя жителям сільської місцевості.

За результатами оглядів переваг і недоліків різних видів надавачів і експериментування з ними українським законодавцям доцільно розробити, у співпраці з іншими зацікавленими сторонами – органами місцевого самоврядування, Асоціацією адвокатів України та громадянським суспільством – узгоджену національну програму з надання державної та недержавної первинної правової допомоги, перший крок для прийняття якої вже був зроблений Кабінетом Міністрів України у своїй Постанові № 435-р від 05.07.2012 року. У цій програмі слід прямо вказати всіх суб'єктів надання цієї допомоги, яким держава надаватиме підтримку і (або) сприяння, спосіб яким держава це буде робити, цілі державної програми щодо кожного виду суб'єктів і мінімальні вимоги до кожного виду суб'єктів.

Бібліографічні посилання:

1. Міжнародні акти про права людини. Збірник документів. М. : Видавнича група НОРМА-ИНФРА М, 1998. 784 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966. URL: [https:// www.zakon.rada.gov.ua](https://www.zakon.rada.gov.ua).
3. The American Bar Association. The Ten Principles of a Public Defense Delivery System, 2002.
4. National Legal Aid and Defender Association, Guidelines for Legal Defense System in the United States, 1976.
5. National Legal Aid and Defender Association. Standards for the Administration of Assigned Counsel Systems, 1989.
6. Legal Services Commission. Quality Mark for the Bar Standard, 2002.

7. Марочкіна І. Є., Сібільва Н. В., Толочка О. М. Організація судових та правоохоронних органів. Харків: Право, 2000. 272 с.